

Ankara, 22.12.1970

Yönetim Kurulu Başkanlığına

Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nün birinci cildi olan "Atasözleri Sözlüğü" adlı yapıt üzerindeki düşüncelerim aşağıda sunulmuştur:

Atasözlerinin açıklamalarını veren çalışmayı baştan sona özenle okudum. Emek verip böyle bir çalışmayı meydana koymuş olan yazarını kutlamak isterim.

Atasözlerinin türlü yönlerden nasıl bir önem taşıdığı bilinmekte olduğu için bunların üzerinde yeniden durmak belki de çok görülecektir. Bir toplumun hayat görüşünü, türlü olaylar karşısındaki davranışını çeşitli karakterler üzerinde yargısını bize tanıtan Atasözlerinin gerçek anlamını ve kullanıldığı yerleri bilmek için bu soydan bir açıklama gerektiğini bu yapıtı okuyunca bir kez daha öğrendim.

Atasözlerini anlamaya ve açıklamaya giden yolun gözden çok kulaktan geçtiği bir gerçektir. Halkın onu nerelerde, hangi ilgilerle kullandığı duyarak, yaşıyarak bilinmeden, salt onu meydana getiren sözcüklerin çerçevesi içerisinde atasözünün taşıdığı anlama yol bulmak kolay olmadığından başka bizi yanıltabilirler. Ömer Asım Aksoy, atasözlerinin bugünkü de, halkın düşüncelerini duygularını berkitmek için sık sık başvurduğu bir bölgenin çocuğu olarak onların açıklanmasında pek güçlük çekmemiş olacaktır. Bugünün birtakım okur-yazarları için pek de işe yarar bir miras gibi görünmeyen atasözlerinin ne zamandan beri halkın hayatında bir düstur yerine geçtiğinin araştırmak, sonuç veren bir çalışma gibi görünmez. Elimizde tuttuğumuz bu çalışmanın içinde yer alan atasözlerinin tarihini geriye doğru nereye değin izleyebiliriz. Böyle bir çabaya girişmeye kalktığımız zaman sonunda gelip bir-iki kaynağa dayanıp kalırız sanıyorum. Divan-ü-Lûgat-it Türk, Kutadgu Bilig gibi birkaç kaynakta bunların asıllarına ya da benzerlerine rastlamak mümkündür. Ama onların dile ilk doğruğu tarihi bulmağa ~~muhtak~~ kalkışmak boşuna bir çaba

olarak kalacaktır.

Bunların varyantlarına gelince elbette yurdun türlü bucaklarında bunlar yaşamaktadır. İleride bu varyantlar aranıp bulunur ve bu yapıtta ilgili atasözlerinin yanına konur.

Kimi atasözlerinin de toplumdaki büyük değişmeden, islâmlığa girişten sonra doğdukları bir gerçektir. Dağ yürümezse aptal yürür, mesçide gerek olan meyhaneye haramdır, kurban etiyle köpek tavlanmaz, yatsının faziletini güveyden sormalı gibi atasözlerinde bunlar açıkça görülür. Ama kesin bir tarih yine de söylenemez.

Atasözlerinin bugün artık unutulmuş, yerini başkalarına bırakmış birtakım törelerimizi sakladığı da meydandadır. Bu bakımdan toplumun yaşayışını, bir hayat düsturu saydığı düşünceleri incelemek isteyenlere ışık tutacağı da bellidir. Bundan dolayı onların açıklanması, yalnızca anlamlarını vermek nereslerde kullanıldığını göstermek gibi sınırlı bir amaca da yönelmiş değildir. Elimizdeki çalışmanın bu yanı da elbette ileride bütünlenecektir.

Bizim için çok daha önemli bir nokta da atasözlerinin dilin gücünün bize tanıtmasıdır. Türkçenin, halk dilinde nasıl zengin ve güçlü bir varlık olağak yaşadığının en çetin kavramlara nasıl kolaylıkla ve sağlam bir yapı içinde hayat verdikleri atasözlerinde görülür. Dile sahip çıkmak ve onu güçlendirmek yolunda olanlar için atasözleri arı ve duru bir kaynak ve eksiksiz bir örnektir.

Bu söylediklerim, bir çalışma üzerinde görüşümü bildirmek yerine, konudan taşmış birtakım düşünceler gibi görülebilir. Ama bunlar bu yapıtın önemini, değerini ve gerekli olduğunu belirtmeye yarayan dayanaklar gibi alınırsa elbette gereksiz sayılmaz.

Bununla birlikte bunun olmuş bitmiş ve bütünlənmiş bir çalışma olduğunu söylemek istemiyorum. Yarın basılıp okuyucuların eline verilince umarım ki bununla ilgilenenlerin sayısı hiç de az olmayacaktır. Kendi bölgelerinde bunların varyantlarını bulup gösterecekler olduğu gibi yaşadıkları bölge halkının bu atasözlerinden kimisini daha başka münasebetlerle kullandıklarını da saptayacaklardır. Bunlar bence bu yapıtın eksikleri değil ayrı bir yararadır.

Böylece bir yandan bu konu üzerinde ilgi artacak, bir yandan da yeni şeyler öğrenilecektir.

Söylemez gerekmez ki bu yapıt Türkçenin bütün atasözlerini ve onların açıklamasını vermiyor. Denebilir ki bu çalışma bu alanda deveye kulak gibidir. Ama biz deve yapmak değil, deveyi yaratmak ve meydana koymak işine giriştiğimizi bununla göstermiş oluruz umduğum.

Yalnız, bu yapıt üzerinde, söz söylemek üzere görevlendirilmek olan bu arkadaşınız değil içimizden veya dışarıdan herhangi başka birinin ilişilecek noktalar bulmasında yadırganacak bir yan yoktur. Ama bütünüyle bu eser, güzel, yararlı, önemli bir çalışmadır.

Saygılarımla.

Orhan Şaik Gökyay